

Korte mededelingen

DUINRENMIER, *Formica (Serviformica) lusatica*
(Hymenoptera, Formicidae), OOK IN NEDERLAND

De *rufibarbis*-groep van het subgenus *Serviformica* van het geslacht *Formica* was in Nederland tot nu toe vertegenwoordigd door twee soorten: *F. cunicularia* en *F. rufibarbis*.

Onder andere in Duitsland komt nog een derde soort uit de *rufibarbis*-groep voor, namelijk *F. lusatica*, een recent door Seifert (1997) beschreven soort. (Overigens bestaat de mogelijkheid dat *F. lusatica* dezelfde soort betreft als *F. glauca*, een eerder door Ruzsky (1895) geïntroduceerde naam).

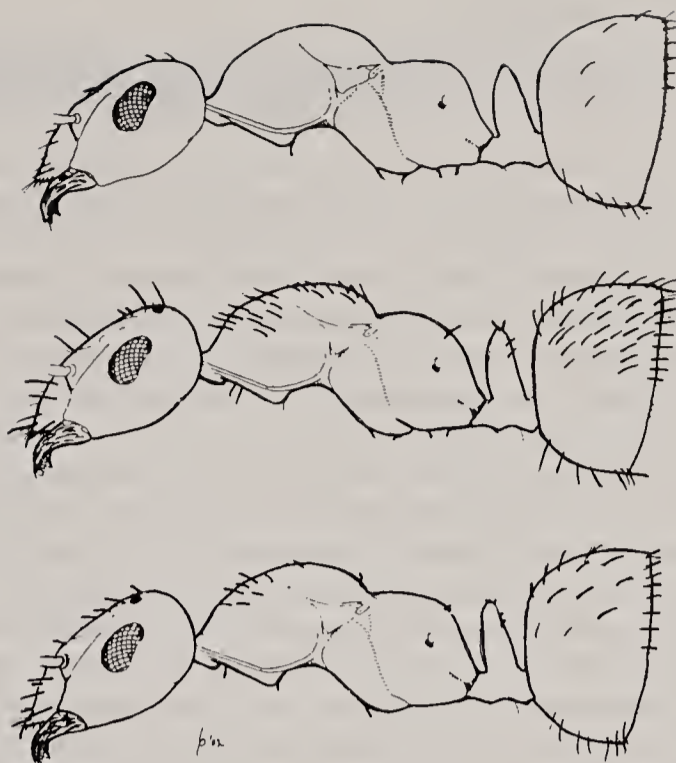
De laatste jaren onderzocht ik werksters afkomstig uit honderden kolonies uit de *rufibarbis*-groep van tientallen over Nederland verspreide locaties. Uit deze gegevens blijkt dat *F. lusatica* ook in Nederland voorkomt. Veel collectiemateriaal van het Zoölogisch Museum te Amsterdam en het Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis te Leiden, eerder gedetermineerd als *F. rufibarbis* en soms als *F. cunicularia*, bleek meer dan eens betrekking te hebben op *F. lusatica*.

Een probleem bij de determinatie van de soorten in de *rufibarbis*-groep is de grote variatie in beharing en kleur, beide discriminerende kenmerken. De thorax van *F. cunicularia* is gewoonlijk onbehaard (figuur 1 boven) en de kleur van de thorax is zwartbruin tot helderrood met bruin. *Formica rufibarbis* is flink behaard (figuur 1 midden) en lijkt door de merendeels rood gepigmenteerde thorax qua kleur veel op *F. lusatica*. *Formica lusatica* (figuur 1 onder) zit qua beharing tussen *F. cunicularia* en *F. rufibarbis* in en donker gepigmenteerde exemplaren zijn geen uitzondering. Gezien de overlap in kenmerken is het voor een betrouwbare determinatie noodzakelijk over meerdere exemplaren van een kolonie te beschikken. Dit houdt tevens in dat individuele exemplaren in collecties vaak niet betrouwbaar kunnen worden gedetermineerd. Wijfjes en mannetjes vertonen eveneens een grote variabiliteit in kenmerken.

Ik houd het er op dat *F. rufibarbis* de minst algemene van de drie is. Met zekerheid trof ik deze soort aan in de provincies Limburg en Noord-Brabant. In bovenstaande collecties bevonden zich bovendien exemplaren van de Veluwe en de Utrechtse Heuvelrug. *Formica cunicularia* is de algemeenste van de drie soorten en komt op de zandgronden van heel Nederland voor, inclusief het kustgebied. De status in het Deltagebied is nog onzeker. *Formica lusatica* nam ik waar op de Veluwe, Noord- en Midden-Limburg, Terschelling en Goeree. Twee collectie-exemplaren waren afkomstig van Schouwen en Den Haag, de laatste uit de 19^e eeuw.

Dankwoord

Met dank aan C. van Achterberg (Nationaal Natuurhistorisch Museum te Leiden), W. Hogenes (Zoölogisch Museum Amsterdam) en Y. Jongema (Landbouw Universiteit Wageningen). Zij maakten het mij mogelijk mieren van hun collecties te onderzoeken.

Figuur 1. Kop, mesosoma, schub en eerste achterlijfssegment van *Formica cunicularia* (boven), *F. rufibarbis* (midden) en *F. lusatica* (onder). Head, mesosoma, scale and first segment of *Formica cunicularia* (upper), *F. rufibarbis* (centre) and *F. lusatica* (lower figure).

Literatuur

- Seifert B 1997. *Formica lusatica* n. sp. - a sympatric sibling species of *Formica cunicularia* and *Formica rufibarbis* (Hymenoptera: Formicidae). *Abhandlungen und Berichte des Naturkundemuseums Görlitz* 69 (5): 3-16.
- Ruzsky M 1895. Faunisticheskiye izledovaniya v vostochnoi Rossii. K faune murav'ev vostoka Rossii. *Trudy Obshchestva Estestvoispytatelei pri Imperatorskom Kazanskom Universitete* 28 (5): 1-31.

Peter Boer
Gemene Bos 12
1861 HG Bergen
pboer07@freeler.nl

Geaccepteerd 7 mei 2002.

Summary

Formica lusatica also in The Netherlands

Examination of workers of the *Formica rufibarbis* species group originating from hundreds of colonies showed that in addition to *F. cunicularia* and *F. rufibarbis* a third species is found in The Netherlands: *F. lusatica*. Characters to separate the three species are given and their abundance and distribution in The Netherlands is briefly discussed.